

L'aqüeducte de Besalú

Besalú com a capital del comtat adquirí molta importància durant els segles x i xi desenrotllant-se una nombrosa població. La família comtal bisuldunca profundament religiosa, introduïren i protegiren en tot temps la religió cristiana fundant nombrosos monestirs de l'ordre benedictina. Aixís veiem dintre Besalú el monestir de Sant Pere, el temple de Santa Maria a la que aspiraven fundar-hi la Seu Bisuldunca, la parroquial de Sant Vicens. L'existència d'aquets temples diu prou bé l'existència d'una nombrosa població. Aquesta població civil bastí cases senyoriales importants, tals com la casa dels Cornellà a la plaça de Sant Pere i la casa de la plaça Major que D.ª Isabel Carreras llegà per convent a la Congregació del Cor de Maria. Els pòrtics dels carrer Tallaferró. Les robustes muralles del palau comtal.

Però juntament amb la població cristiana guerrera i dominadora s'hi acolliren uns refugiats modestos i trevalladors, vinguts segurament amb l'ola d'invasió que porta tota reconquesta que s'establiren en un barri apart, en el call de Besalú. La comunitat jueva anà prosperant progresivament, sobresurtint en el comerç, literatura, medicina, arts industrials, adquirint un poder i una influència tal que els permeté construir-se una sinagoga quin emplaçament exacte avui no coneixem però si sabem ja de l'existència de la *Mikwah* o bany ritual anexe a la sinagoga. La part visible d'aquesta piscina consta d'un corredor que condueix a una cambra quadrangular de 5'50 per 4'50 metres. Per tres cares de la sala hi ha un pas elevat. A la cara central hi ha uns escalons que devallen fins al fons de la piscina. A la cara oposada hi ha una obertura en la que s'hi veu una ranura.

I ara diguem el motiu de la nostra comunicació. D'on procedia l'aigua que alimentava la *Mikwah* i la que nodria el poble jueu i el poble cristià?

S'ha dit gratuïtament que l'aigua provenia directament del riu Fluvià. Es cert que a l'època comtal existia el canal o rec que duguent l'aigua del Fluvià regava les hortes de Besalú i s'emprava per l'industria del cànem. Però, sobre que aquest canal de regadiu era propietat dels monjos benedictins, no consta la més lleu indicació que es donés a la comunitat jueva ni s'utilitzés per aigua de beguda.

Ara, si sortim de Besalú i seguim el camí que va al Salt de Palera ens trovem que vorejant el costat dret hi ha uns murs grossos fets de rierencs fortament cimentats amb calç i sorra. Aquets murs en bona part destruïts, es conserven en part. El troç més ben conservat té una llargada de 22 metres i una amplada de 0'90 m. Dintre l'estructura d'aquestes parets s'hi veuen incrustats fragments de tègules romanes, lo qual vol dir que s'aprofitarien elements de construccions romanes arruïnades que existien en les proximitats. Efectivament es trova prop del poblat romà excavat per Marta Corominas a l'any 1959.

Aquesta construcció està formada per un *opus cementicium* o *opus incertum*, materials petits ajuntats amb un fort ciment que inclús fa pensar si no seria d'època romana. Aquests murs es veuen atravesats per uns forats col·locats a unes distàncies

més o menys regulars, fets en el moment de la construcció mitjançant la col·locació de pals que després eren retirats, deixant l'empremta sobre la calç encara tendre. La finalitat d'aquest forats seria l'eliminació de l'humitat del mur per evitar la prematura destrucció. La finalitat d'aquest tram d'aqüeducte era salvar la depressió del terreny dels camps de can Ring.

Però seguim més enllà. Una vegada salvat el desnivell, es veu el camí seguint amb línia recta, lleument ascendent. Més enllà es troba un marge. Aquest marge està escalonat. L'escalonament està format per pedres d'enrrunament, entre les que hi creix una vegetació espinosa de matolls. Aquest pedregam segueix gairebé tot el camí. A vegades es pert però es retroba novament.

Aribem per fi a la masia coneguda per Salt de Palera. Baixant fins el creuament del camí amb la riera, trobem una curiosa construcció mig enterrada que creiem es la captació de l'aigua que mitjançant l'aqüeducte arribava fins a Besalú.

La captació consta de dos cossos que corresponen a dos períodes constructius diferents, portant diferent direcció. La part més antiga, actualment cegada, mideix exteriorment 2'20 m. d'ample per 3'50 m. de llarg. La part de la volta visible té una amplada de 1'70 m. D'aquesta construcció més primitiva i robusta cal remarcar que per un extrem queda oberta, dintre una depressió del terreny, voltada de roques, on en altre temps devia aflorar la font, mentres que per l'altre extrem arranca un conducte, en diferent direcció, format per dos parets paral·leles recobert amb volta de pedra. Aquesta volta es conserva en la part més pròxima a la captació. El conducte té una amplada de quatre pams i una alçada de cinc pams.

Les pedres de la volta i de les parets laterals son pedres naturals sense tallar, d'arenisca i pedres calices del país, ajuntades amb calç i sorra. S'aprofitaren les pedres angulars per fer de tascó i aguantar la volta.

Recentment, per aprofitar la deu perduda, atravesant l'aqüeducte s'ha obert un pou que mitjançant un motor porta l'aigua a la masia del Salt de Palera. Entre el començ de la galeria de conducció i el pou modern hi han 6'40 m., conservant-se intacta la coberta. Més enllà la volta està esfondrada, apreciand-se només les parets laterals i l'inici de l'arcada superior, que es prolonga fins a uns 40 metres, acabant a la barrancada de la riera. És probable que abans es salvés el pas del barranc per un conducte avui desaparegut.

El retorn del Salt de Palera vers Besalú, seguint les corbes de nivell ens porta directe als murs de l'aqüeducte de can Ring i d'allí fins Besalú, enfilant en línia recta pel carrer Major.

No coneixem cap document que ens parli d'aquesta conducció d'aigua. No hi ha referències documentals, si no és l'autorització de Pere II a l'any 1209 a l'abat de Sant Pere de Besalú, de construir 4 cases pels familiars prop de "porta aquaria" extramurs. Per consegüent dita porta era anterior al 1209.

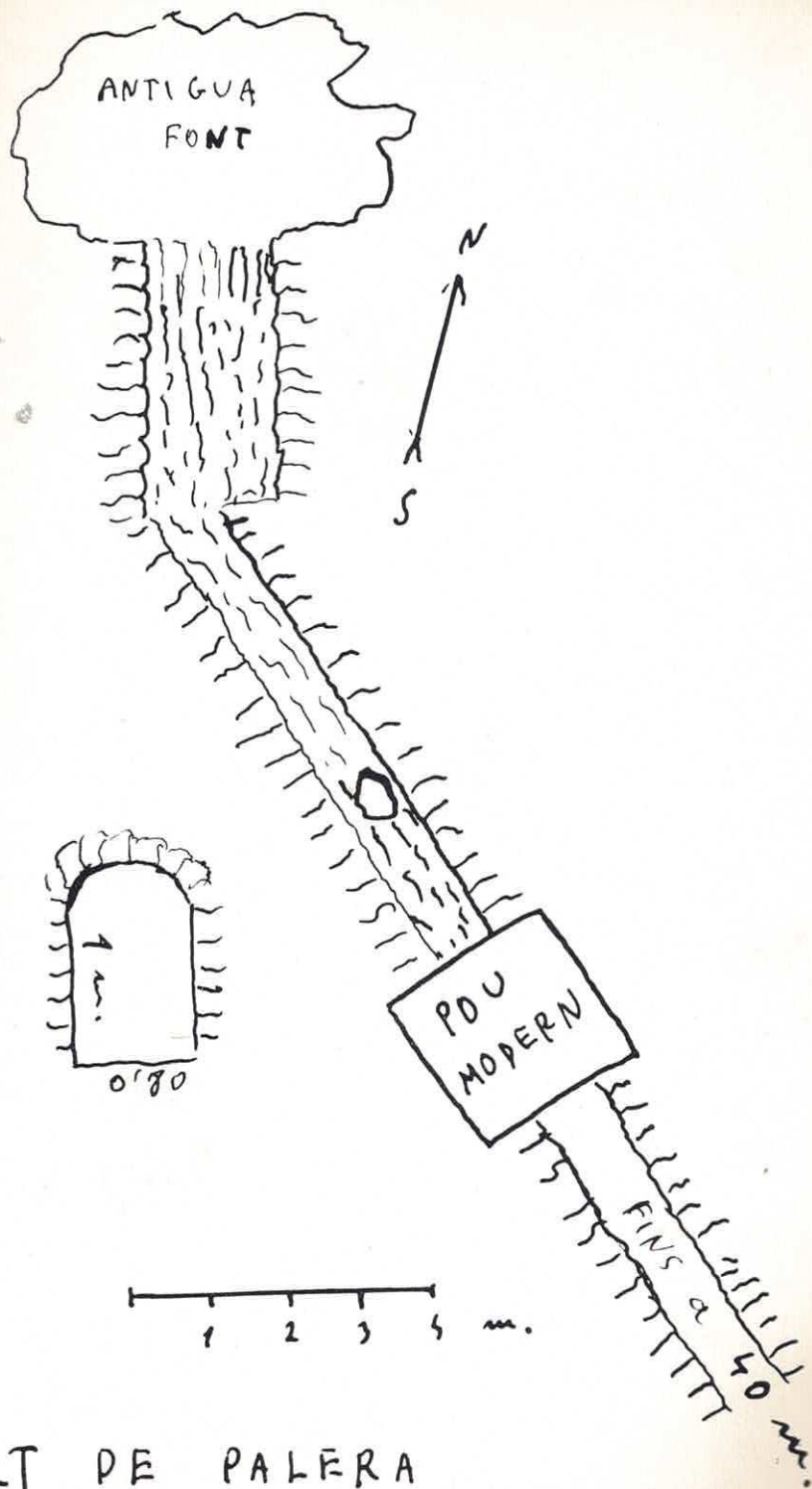
Dom Sequestra suposa i jo crec que gratuïtament que la "porta aquaria" era l'entrada del Ganganell. El Ganganell no és res menys que un torrent que no sembla un justificant del nom d'una porta d'entrada a una població. Mentres que si la conducció d'aigua del Salt de Palera enfilava vers el carrer Major, llavors sí tenim ben precisada quina era aquesta "porta aquaria".

Una vegada l'aigua arribada a Besalú es distribuïria per diferents recs per tot el poble. El desnivell salvat des del Salt de Palera (250 m.) i can Rigg (167 m.) permet arribar fins a Santa Maria (151 m.). No podem precisar a quina comunitat local és atribuïble la construcció de l'aqüeducte, si a l'època comtal, a la colonització benedictina o a les activitats de la colònia jueva. L'únic que vull

senyalar és la notable semblança que existeix en la tècnica constructiva de la volta del corredor que porta a la Mikwah i la volta de la captació d'aigua de Palera.

No sembla però que fos molt duradera la conducció de l'aigua de Palera, ja que en la història del monestir de Besalú es troba l'episodi de protesta dels monjos perquè les dones del poble anaven a buscar aigua al pou del monestir situat dintre la clausura, el que significa que llavors no hi havia altre classe d'aigua. També és significatiu que a l'any 1565 la universitat de Besalú pledejés amb l'Abat per motiu d'un rec i dels molins.

Amb aquesta breu nota no pretenim més que posar de relleu l'existència d'un problema arqueològic i històric que afecta al passat de Besalú i que tindrà que ser resolt per tècnics ben documentats. Però entretant aconsellem als propietaris dels llocs on discorre l'aqüeducte respectin el que queda, ja que un altre dia pot ésser de gran interès.

SALT DE PALERA
 ESQUEMA DE LA CAPTACIO